

Motion till riksdagen 2023/24:1678

av Alexandra Völker och Azadeh Rojhan (båda S)

Kvinnor som lever gömda

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kartlägga kommunernas insatser för att hjälpa våldsutsatta personer med eller utan barn att ordna stadigvarande boende efter vistelse i skyddat boende eller annat tillfälligt boende och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga kommuners skyldigheter och säkerställa möjligheten att ge förtur till bostad för våldsutsatta och deras barn och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa möjligheten att överlåta gemensamma lägenheter från förövare till våldsutsatta och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur bodelningsförrättare kan ges tydligare mandat och möjlighet att tvinga in handlingar för att omöjliggöra för en part att försvåra bodelning och undanhålla information och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att säkerställa att vid skyddade uppgifter på grund av hot från en medförälder bör den medföräldern förlora rätten till umgänge och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över regelverket för tillgång till målsägandebiträde i hovrätten för att säkerställa att brottsoffers rättigheter tillgodoses och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att kartlägga hur ofta personer som lever med skyddade uppgifter får sina uppgifter röjda och hur det ska förhindras och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Hundratals kvinnor i Sverige tvingas idag leva gömda på grund av en farlig man. Det är kvinnor som tvingas lämna sina gamla liv och människorna i dem för att på egen hand starta ett helt nytt liv. Inte sällan tillsammans med barn. Varje dag finns oron och hotet om att bli upptäckt och kampen för att ens uppgifter ska förbli hemliga.

Genom Skatteverket finns möjligheten att, om hotbilden bedöms tillräckligt stark, få skyddade personuppgifter genom antingen sekretessmarkering, skyddad folkbokföring eller fingerade personuppgifter. Sekretessmarkering, som är den lägre graden av skyddade uppgifter, innebär att det är svårare att ta del av dina uppgifter i folkbokföringsregistret. Innan några uppgifter lämnas ut ska en särskild prövning göras. Skyddad folkbokföring innebär att du kan vara folkbokförd på annan plats än där du bor, exempelvis i din gamla kommun, och att dina nya adressuppgifter inte redovisas, inte heller till andra myndigheter. Istället får du en adress till Skatteverket dit posten skickas. Vid fingerade personuppgifter får personen ett helt nytt namn och nytt personnummer.

Oavsett vilken form av skyddade uppgifter en person har är det personens eget ansvar att upprätthålla skyddet. Det är alltså kvinnan själv som ansvarar för att fortsätta hålla sig gömd och att etablera sig på ny plats. I alla kontakter med myndigheter, arbetsgivare, vårdgivare etcetera så är det kvinnans ansvar att säkerställa att hennes uppgifter inte skrivs ner och hamnar i register. På vårdcentralen får exempelvis journal inte föras digitalt utan ska skrivas för hand.

Med dagens digitala utveckling skapas allt större utmaningar för personer med skyddade uppgifter. Både i att hålla sig gömd och i att kunna ta del av samhällsservice. Exempelvis bank-id har kommit att bli standard i allt från att genomföra internetköp till att ställa sig i bostadskö eller ansöka om förskoleplats. Samtidigt anses bank-id innebära en säkerhetsrisk för personer med skyddade uppgifter, och för den som lever under hot är därför bank-id inget alternativ.

Många gömda kvinnor vittnar om svårigheten att få ett arbete med skyddade uppgifter, svårigheten för barn att kunna delta i fritidsaktiviteter, att kunna få en bostad eller någon form av socialt liv. Inte minst för barn blir det en särskilt utsatt situation och på många sätt berövas de sin barndom på grund av att de tvingas leva gömda från en hotfull man.

I dagsläget finns inga uppgifter om hur ofta skyddade uppgifter röjs. Myndigheter har i uppgift att rapportera till Datainspektionen om personuppgifter kommit i fel händer, men i statistiken syns inte hur många av dessa fall som rör personer med skyddade uppgifter. Inte heller Integritetsskyddsmyndigheten har någon sammanställning av hur många klagomål respektive incidentanmälningar som rör just röjande av skyddade personuppgifter. Bristen på sammanställning av hur vanligt det är att skyddade personuppgifter röjs skapar hinder för att säkerställa att problemen åtgärdas.

Överlag saknas en helhetsbild av livsvillkoren för kvinnor som lever gömda, hur länge de tvingas leva gömda och hur vanligt det är att de blir upptäckta och tvingas börja om på nytt. Det saknas även information utifrån barnperspektivet, om hur barnen påverkas av att leva gömda från en farlig person. I många fall pågår det rättsprocesser såsom vårdnadstvister om barnen som hanteras samtidigt som de tillsammans med sin mamma lever gömda från just den pappa som slåss om vårdnad och umgängesrätt. Att en gömd kvinna är skyldig att säkerställa att den man hon lever gömd från får umgänge med gemensamma barn är inget ovanligt. En skyldighet som medför enorma risker, ekonomiska kostnader och psykisk stress.

För att stärka barnens skydd beslutade riksdagen våren 2021, efter förslag från den dåvarande regeringen, att införa ett barnfridsbrott. Det innebär att det sedan juli 2021 är straffbart att utsätta barn för att bevittna våld i nära relation. Det ger barnet ett ökat rättsskydd jämfört med tidigare och innebär bland annat att de blir målsägande och har rätt till skadestånd. Det nya brottet är en del i att stärka barnens juridiska skydd och lyfta fram den stora prövning det innebär för barnen att leva i ett hem där det förekommer våld.

Samtidigt fortsätter umgängesrätten skapa stor påfrestning för kvinnor och barn som lever gömda. Under den samhällsdebatt som rått gällande mäns våld mot kvinnor har det många gånger lyfts att det är den våldsamma mannen som bör begränsas och inte den som utsatts för brottet. Samtidigt fortsätter det vara kvinnorna och barnen vars liv och frihet begränsas.

Regeringen bör se över möjligheten att när en person tvingas leva med skyddade uppgifter på grund av hot från en medförälder bör den medföräldern förlora rätten till umgänge. Begränsningen bör göras i syfte att stärka skyddet för den som tvingas leva gömd på grund av hot om våld och att stärka skyddet för barn att inte behöva ha umgänge med en våldsam förälder.

Ett annat sätt att fortsätta utöva våld efter att en kvinna lämnat en våldsam relation är genom ekonomiskt våld. Ett sådant sätt är att försvåra och fördröja bodelning och på så sätt göra att kvinnan inte får tillgång till sina egna ekonomiska resurser. Genom att obstruera en bodelning kan en sådan process i nuläget ta flera år. I de fall parter inte själva kan enas om en bodelning finns möjlighet att koppla in en bodelningsförrättare vilket är en opartisk jurist som kopplas in när en part begär det. Det saknas dock effektiva verktyg när en part aktivt motverkar och försvårar en bodelning. Konsekvensen blir hundratusentals kronor i processkostnader och flera år av att fortsatt befinna sig i mannens ekonomiska våld. För den som inte kommer åt sitt ekonomiska kapital blir de juridiska kostnaderna ännu svårare vilket ytterligare förstärker kvinnans utsatthet. Den här formen av ekonomiskt eftervåld måste stoppas. Bodelningsförrättaren behöver tydligare mandat för att säkerställa att bodelning kan genomföras och det bör sättas en bortre tidsgräns för hur lång tid en bodelning får ta. Kvinnan måste få bli fri sin förövare och mannen ska inte kunna ta det gemensamma kapitalet och bostaden som gisslan.

Den som blivit utsatt för grövre brott som kan ge fängelse för den som begått det har möjlighet att få ett målsägarbiträde utsett av domstol. En advokat som tillvaratar målsägandes (brottsoffrets) intresse i domstolen, är till stöd under förundersökning och rättegång samt eventuellt hjälper till att begära ersättning eller skadestånd. Målsägandebiträdet har uppdraget så länge förundersökning pågår och till dess eventuell tingsrättsdoms överklagandetid gått ut. Om domen överklagas till hovrätten måste målsägande eller målsägandebiträdet ansöka om tillstånd för målsägandebiträde att fortsätta representera den målsägande, det vill säga brottsoffret. I flera fall ges inget sådant tillstånd och brottsoffret står därför utan målsägandebiträde i hovrättsförhandlingen och företräds istället av åklagaren. För många brottsoffer, och inte minst våldsutsatta kvinnor, innebär detta ytterligare en utsatthet. En utsatthet som kan få konsekvensen att kvinnan får bristande insyn i rättegången och i värsta fall inte får information som att den åtalade släppts och därmed utgör ett direkt hot mot kvinnan. Samtidigt har den åtalade rätt till advokat genom hela rättsprocessen. Det nuvarande regelverket för rätten till målsägandebiträde bör ses över för att i större utsträckning ta hänsyn till brottsoffrets utsatthet och rättigheter.

Den politiska inriktningen måste vara att det är den som använder våld och inte den som utsatts för våld som får sin frihet begränsad. Flera gömda kvinnor beskriver det som att de är förpassade till ett liv i skuggorna. Regeringen måste se över hur vi kan

begränsa förövarna så att de våldsutsatta kvinnorna kan leva sitt liv i frihet. Sedan den 1 januari 2022 behöver inte längre ett kontaktförbud överträdas för att en person ska kunna få elektronisk övervakning genom fotboja. Nu måste ytterligare steg tas.

För den som lever i en våldsam relation riskerar ekonomi och bostad att bli ett hinder för att lämna relationen. För den kvinna som dessutom tvingas leva med skyddade uppgifter och eventuellt flytta till annan ort skapar bostadsmarknaden stora hinder. Att leva gömd från en hotfull man medför många gånger upprepade flyttar. Flyttar som medför såväl kostnader som behov av ny bostad. Därför bör kommuners skyldigheter förtydligas och möjligheten att ge förtur till bostad för våldsutsatta och deras barn bör säkerställas. Kommunernas insatser för att hjälpa våldsutsatta personer med eller utan barn att ordna stadigvarande boende efter vistelse i skyddat boende eller annat tillfälligt boende behöver kartläggas. Möjligheten att i högre grad överlåta gemensamma lägenheter från förövare till våldsutsatta bör utredas.

För att säkerställa att de våldsutsatta kvinnorna får rätt stöd, att personuppgifter aldrig röjs och att hanteringen av olika ärenden sker korrekt är det viktigt att den som arbetar med frågor som rör mäns våld mot kvinnor har adekvat utbildning och kontinuerlig fortbildning. Det handlar om personal inom såväl socialtjänsten, juristväsendet och skolväsendet som olika myndigheter.

Regeringen måste skyndsamt ta ytterligare steg för att nå målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Alexandra Völker (S)

Azadeh Rojhan (S)